

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Головне управління освіти і науки виконавчого органу
Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації)
Київський університет імені Бориса Грінченка

ДИТИНА

Програма виховання і навчання
дітей від двох до семи років

УДК 373.2.011.33(073)
ББК 74.100.4
Д 49

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(Лист МОН України № 1/11 – 11177 від 08.12.2010 р.)

Наукові керівники проекту:

В.О. Огнев'юк, ректор Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор філософських наук, професор, академік НАПН України, академік Української академії акмеологічних наук; *К.І. Волинець*, завідувач кафедри початкової освіти та методик природничо-математичних дисциплін Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук, доцент.

Наукове керівництво програмою:

О.В. Проскура, *Л.П. Кочина*, *В.У. Кузьменко*, *Н.В. Кудикіна*.

Авторський колектив:

Г.В. Беленька, *Е.В. Белкіна*, *О.Л. Богініч*, *Н.І. Богданець-Білоskalенко*, *С.А. Васильєва*, *М.С. Вашуленко*, *Е.С. Вільчковський*, *К.І. Волинець*, *Л.В. Гарашенко*, *Н.Я. Дзюбишина-Мельник*, *С.О. Довбля*, *Н.М. Дятленко*, *І.І. Карабаєва*, *О.В. Коваленко*, *Н.С. Коваль*, *Л.П. Кочина*, *Н.В. Кудикіна*, *В.У. Кузьменко*, *Л.Л. Левченко*, *О.В. Лобода*, *Л.В. Лохвицька*, *О.В. Мартинчук*, *М.А. Машовець*, *В.О. Огнев'юк*, *О.Ю. Осадько*, *А.В. Пасічник*, *В.І. Прокотенко*, *О.В. Проскура*, *Ю.О. Приходько*, *Ю.Ю. Савченко*, *В.Д. Сапожко*, *І.Л. Сіданич*, *Г.В. Смольникова*, *Г.С. Тарасенко*, *В.П. Тименко*, *І.Є. Товчак*, *О.Н. Хорошковська*, *А.С. Шевчук*, *В.В. Юрженко*.

Рецензенти:

А.М. Богуш, дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор; *А.К. Мельник*, завідувач дошкільного навчального закладу № 672 м. Києва.

Технічний секретар — *Л.Є. Невська*.

© Г.В. Беленька, *Е.В. Белкіна*,
О.Л. Богініч та ін., 2012
© Київський університет
імені Бориса Грінченка, 2012

ISBN 978-966-7548-78-0

СКЛАД АВТОРСЬКИХ КОЛЕКТИВІВ,
ЯКІ ПРАЦЮВАЛИ НАД ПРОГРАМОЮ «ДИТИНА»

Попередні видання Програми

Наукове керівництво Програмою:

О.В. Проскура, Л.П. Кочина, В.У. Кузьменко.

Авторський колектив:

Е.В. Белкіна, Н.М. Бібік, М.С. Вашуленко, Е.С. Вільчковський, Н.Я. Дзюбишина, Т.П. Жук, О.М. Кириченко, П.С. Коваль, О.Л. Ковалюк, Л.П. Кочина, Н.В. Кудикіна, В.У. Кузьменко, Л.Л. Левченко, Т.Є. Мусіяченко, О.Ю. Осадько, Ю.О. Приходько, О.В. Проскура, О.В. Пшевращька, В.Г. Степаненко, В.П. Тищенко, О.Н. Хорошковська, А.С. Шевчук.

Третє, доопрацьоване та доповнене видання Програми

Наукові керівники проекту:

В.О. Огнев'юк, К.І. Волинець.

Наукове керівництво Програмою:

О.В. Проскура, Л.П. Кочина, В.У. Кузьменко, Н.В. Кудикіна.

Автори розділів та підрозділів*:

Вступне слово — В.О. Огнев'юк.

Передмова, пояснювальна записка — О.В. Проскура, В.У. Кузьменко.

Вступні розділи:

«Зростає особистість» — В.У. Кузьменко;

«Сім'я і дитячий садок» — І.Л. Сіданіч, Ю.Ю. Савченко.

Розділ «Місточок до школи» — К.І. Волинець.

Підрозділи всіх вікових груп «Загальні уваги» («Особливості фізичного та психічного розвитку», «Завдання освітньої роботи», «Критерії успішної роботи вихователя») — О.В. Проскура, Н.М. Дятленко, В.У. Кузьменко, Ю.О. Приходько.

Підрозділи всіх вікових груп «Організація життєдіяльності дітей» — Г.В. Смольникова.

Підрозділи всіх вікових груп «Зростаємо дужими» — Е.С. Вільчковський, О.Л. Богініч, Л.В. Гаращенко.

Підрозділи «Мова рідна, слово рідне»:

• ранній вік — Н.І. Богданець-Білоskalенко, І.Є. Токляч, А.В. Пасічник;

• групи дошкільного віку — М.С. Вашуленко, Н.Я. Дзюбишина-Мельник, О.Н. Хорошковська, І.І. Карабаєва, І.Є. Токляч, А.В. Пасічник.

* Розгорнуті дані про авторів Програми подано на с. 685–688.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ЧЕТВЕРТОГО РОКУ ЖИТТЯ

Основні завдання організації життєдіяльності дітей цієї вікової групи:

- забезпечити оптимальне узгодження індивідуальних, підгрупових, колективних форм роботи. Якщо певна гра чи заняття спочатку проводились з групою дітей, повторно їх слід провести з кожною дитиною індивідуально; якщо ж певні предметні дії чи вид діяльності дитина під керівництвом педагога вчилась виконувати індивідуально, то згодом їх треба включити у групові заняття;
- передбачати раціональне чергування різних видів діяльності (ігрової, розумової, рухової, трудової, побутової), враховувати їхнє

домінуюче навантаження на дитину (психічне, фізичне, емоційне), забезпечувати фізичний і психологічний комфорт кожному дошкільнику;

- сприяти розумінню дітьми значення для організму сну, прогулянки, прийому їжі, гімнастики та ін.;

- ознайомлювати дітей з їх ігровим майданчиком, груповим приміщенням, іграшками, посібниками, надавати можливість вільного користування останніми за власним бажанням;

- активно включати елементи пізнавальної діяльності до інших форм роботи з дітьми (ігри, самостійна діяльність, індивідуальна робота, спостереження, праця).

Заняття з дітьми цього віку потрібно проводити у *формі гри* чи застосування *різних видів продуктивної діяльності*, в яких малюк здатен до самовираження і самореалізації (малювання, ліплення, конструювання), а також мовленнєвій, руховій, музичній діяльності, характерною ознакою якої є відповідні практичні дії самої дитини. Варто практикувати поділ дітей на підгрупи (з другою підгрупою працюють практичний психолог, музичний керівник, інструктор з фізкультури, помічник вихователя).

Тривалість індивідуальних занять — 5–10 хв, групових — 15–20 хв, кількість занять — 5–6 на тиждень.

Заняття з розвитку мовлення, ознайомлення з предметами побуту, іграшками та способами їх використання можна проводити індивідуально та з невеликими групами дітей протягом дня; заняття з усією групою краще проводити зранку — до прогулянки або під час прогулянки.

Важливо поширювати практику *різновікового спілкування*. Оскільки однією групою є сьогодні основною організаційною одиницею дошкільного навчального закладу, важливо, щоб вона функціонувала як відкрита система, тобто щоб діти мали можливість більше часу проводити в різновікових підгрупах. Малят необхідно вчити встановлювати позитивні стосунки зі старшими дітьми, проявляти інтерес до їхніх дій, емоційну готовність до спілкування, адекватно реагувати на поведінку старших, керуватись морально-етичними нормами, наслідувати їх позитивні вчинки.)

**ОРІЄНТОВНИЙ РОЗПОДІЛ ЧАСУ НА ПРОЦЕСИ
ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ЧЕТВЕРТОГО РОКУ ЖИТТЯ
ВДОМА ТА В ДИТЯЧОМУ САДКУ (У РОБОЧІ ДНІ)**

ВЕСНЯНО-ЛІТНІЙ ТА ОСІННЬО-ЗИМОВИЙ ПЕРІОДИ

Процеси	Години доби
Вдома	
Підйом, ранковий туалет	6.30–7.30 (7.00–8.00)*
У дитячому садку	
Ранкова зустріч дітей, ігри, індивідуальне спілкування, гімнастика	7.30–8.30 (8.00–9.00)
Підготовка до сніданку, сніданок	8.30–9.00 (9.00–9.30)
Ігри, самостійна діяльність за вибором дітей, підготовка до занять, колективні та індивідуальні заняття	9.00–10.00 (9.30–10.30)
Підготовка до прогулянки, прогулянка, індивідуальні заняття, самостійна діяльність за вибором дітей, повернення з прогулянки	10.00–12.30 (10.30–12.30)
Підготовка до обіду, обід	12.30–13.00
Підготовка до сну, сон	13.00–15.00
Поступовий підйом, оздоровчі процедури	15.00–15.30
Полуденок. Ігри, самостійна діяльність, індивідуальні (спільні) заняття	15.30–16.30
Підготовка до прогулянки, прогулянка, повернення з прогулянки	16.30–18.00
Підготовка до вечері, вечеря	18.00–18.45
Ігри, самостійна діяльність за вибором дітей, бесіди вихователя з батьками, повернення дітей додому	18.45–19.00
Вдома	
Прогулянка з батьками	19.00–20.00
Спокійні ігри, гігієнічні процедури	20.00–20.30
Укладання у ліжко, колискова мами, нічний сон	20.30–6.30 (7.30; 8.00)

Примітка. У холодний період року ранковий прийом проводиться на майданчику за сприятливої погоди, у теплий період року — щоденно.

* У дужках подано години доби для проведення процесу в осінньо-зимовий період.

*ОРІЄНТОВНИЙ РОЗПОДІЛ ЧАСУ НА ПРОЦЕСИ
ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ЧЕТВЕРТОГО РОКУ ЖИТТЯ
ВДОМА (У ВИХІДНІ ТА СВЯТКОВІ ДНІ)*

Процеси	Години доби
Підйом, ранковий туалет, гімнастика разом з батьками	8.00–8.30
Ігри, підготовка до сніданку	8.30–9.00
Сніданок	9.00–9.30
Ігри, слухання творів художньої літератури, малювання	9.30–10.30
Підготовка до прогулянки, прогулянка, повернення з прогулянки	10.30–12.30
Ігри, підготовка до обіду, обід	12.30–13.00
Підготовка до сну, сон	13.00–15.00
Підйом, оздоровчі процедури	15.00–15.30
Полуденок	15.30–16.00
Ігри, самостійні заняття	16.00–17.00
Підготовка до прогулянки, прогулянка, повернення з прогулянки	17.00–19.00
Вечеря	19.00–19.30
Спокійні ігри з рідними, слухання казки, перегляд дитячої телепередачі, гігієнічні процедури	19.30–20.30
Укладання, колискова мами, нічний сон	20.30–8.00 (8.30)

Вихователі можуть вносити зміни щодо розподілу часу з урахуванням пори року та індивідуальних особливостей вихованців. Однак необхідно дотримуватися годин, відведених на сон, прийом їжі, прогулянки, оскільки в їх основу покладено фізіологічні та вікові особливості малят, і порушення цих режимних моментів може негативно позначитись на здоров'ї дітей.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ П'ЯТОГО РОКУ ЖИТТЯ

Визначальним принципом організації навчально-виховного процесу з дітьми середньої групи є відповідне віковим можливостям поєднання спільних та індивідуальних занять при обов'язковому забезпеченні останніх для кожної дитини (індивідуальне заняття з дитиною дає змогу вихователю повніше визначити як її успіхи, так і труднощі, особливості психічного розвитку, надати відповідну допомогу).

Протягом року доцільно проводити п'ять-шість спільних занять на тиждень тривалістю до 20 хв (підсумкові — до 25 хв). Заняття мають бути цікавими, приємними для дітей, насиченими ігровими прийомами, елементами гри-драматизації, відповідними предметними, практичними діями самих дітей, супроводжуватись схвальною оцінкою дій дитини з боку вихователя, загальною доброзичливою атмосферою, що викликає в дітей інтерес і любов до занять.

З особливою увагою слід ставитися до звертань і запитань кожної дитини, заохочуючи до спілкування. Для малят, що живуть у складній домашній обстановці, потрібно передбачити можливості для теплої емоційного спілкування і спільних з вихователем практичних, ігрових занять.

Вечірні години доцільно використовувати для читання дітям улюблених і нових оповідань, казок, закріплювати враження від читання в іграх-драматизаціях.

*ОРІЄНТОВНИЙ РОЗПОДІЛ ЧАСУ НА ПРОЦЕСИ
ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ П'ЯТОГО РОКУ ЖИТТЯ
ВДОМА ТА В ДИТЯЧОМУ САДКУ (У РОБОЧІ ДНІ)*

Процеси	Години доби
Вдома	
Підйом, ранковий туалет	6.30–7.30
У дитячому садку	
Ранкова зустріч дітей, ігри, самостійна діяльність за вибором дітей, індивідуальне спілкування, гімнастика	7.30–8.30
Підготовка до сніданку, сніданок	8.30–9.00
Ігри, підготовка до занять, заняття колективні та індивідуальні, самостійна діяльність за вибором дітей	9.00–10.00
Підготовка до прогулянки, прогулянка, індивідуальні заняття	10.00–12.00
Повернення з прогулянки, підготовка до обіду, обід	12.00–13.00
Підготовка до сну, сон	13.00–15.00
Поступовий підйом, оздоровчі процедури	15.00–15.30
Полуденок, ігри, самостійна діяльність, індивідуальні (спільні) заняття	15.30–16.30
Підготовка до прогулянки, прогулянка	16.30–18.00
Повернення з прогулянки, вечерея, ігри, самостійна діяльність за вибором дітей, бесіди вихователя з батьками	18.00–18.45
Повернення дітей додому	18.45–19.00
Вдома	
Прогулянка з батьками	19.00–20.00
Спокійні ігри з рідними, гігієнічні процедури	20.00–20.30
Укладання в ліжку, коліскова мама, нічний сон	20.30–6.30 (7.30)

Примітка. У холодний період року ранковий прийом проводиться на майданчику за сприятливої погоди, у теплий період року – щоденно.

*ОРІЄНТОВНИЙ РОЗПОДІЛ ЧАСУ НА ПРОЦЕСИ
ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ П'ЯТОГО РОКУ ЖИТТЯ
ВДОМА (У ВИХІДНІ ТА СВЯТКОВІ ДНІ)*

Процеси	Години доби
Підйом, ранковий туалет, гімнастика разом з батьками	8.00–8.30
Ігри, підготовка до сніданку	8.30–9.00
Сніданок	9.00–9.30
Ігри, слухання творів художньої літератури, малювання	9.30–10.30
Підготовка до прогулянки, прогулянка, повернення з прогулянки	10.30–12.30
Ігри, підготовка до обіду, обід	12.30–13.00
Підготовка до сну, сон	13.00–15.00
Підйом, оздоровчі процедури	15.00–15.30
Полуденок	15.30–16.00
Ігри, самостійні заняття	16.00–17.00
Підготовка до прогулянки, прогулянка, повернення з прогулянки	17.00–19.00
Вечеря	19.00–19.30
Спокійні ігри з рідними, слухання казки, перегляд дитячої телепередачі, гігієнічні процедури	19.30–20.30
Укладання в ліжку, колискова мами, нічний сон	20.30–8.00 (8.30)

ОРГАНІЗАЦІЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ШОСТОГО (СЬОМОГО) РОКУ ЖИТТЯ

З дітьми старшої групи рекомендується проводити з вересня по травень по 7–8 групових занять на тиждень у першу половину дня. В окремих випадках допускається проведення занять у другій половині дня (фізична культура, образотворча діяльність). Тривалість занять 20–25 хв (комплексних – до 35 хв).

При проведенні комплексних занять поєднувати деякі, а не всі напрями розвитку (наприклад, музичний – з фізичним, образотворчий – з музичним і літературним, трудовий – з художнім тощо).

Тематика зацьят повинна бути максимально пов'язана з реальним життям і насущними проблемами дітей, сприяти розвитку їхньої самостійності, творчому ставленню до життя, апелювати до власного досвіду дошкільників, культивувати у них звичку висловлювати свою думку з приводу діяльності, її результатів, власної ролі у ній.

Організуючи навчальну діяльність, важливо систематично використовувати завдання творчого, експериментально-дослідницького, проблемно-пошукового характеру. При організації занять не слід позбавляти дітей права на пересування, дострокове завершення діяльності, можливості переходу до іншого виду діяльності.

Передбачати місце і час для різноманітних вільних проявів інтересів самої дитини (особистий час), можливість займатися улюбленою справою протягом дня.

Активно залучати членів родин до життєдіяльності групи (участь в організації різних видів діяльності дітей).

Сприяти спілкуванню старших дошкільників з молодшими, залучати їх до спільної посильної діяльності, спонукати разом переживати радощі й труднощі, проявляти гнучкість у розв'язанні проблемних ситуацій. Вчити старших дітей уважно, турботливо ставитися до молодших, опікувати їх, враховувати їх побажання, передавати малятам свої знання та вміння, прагнути бути взірцем для них. Виявляти правдивість, чесність у стосунках з молодшими, справедливість в оцінюванні їхньої поведінки. У колі молодших дітей відчувати себе старшими.

*ОРІЄНТОВНИЙ РОЗПОДІЛ ЧАСУ НА ПРОЦЕСИ
ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ШОСТОГО (СЬОМОГО) РОКУ ЖИТТЯ
ВДОМА ТА В ДИТЯЧОМУ САДКУ (У РОБОЧІ ДНІ)*

Процеси	Години доби
Вдома	
Підйом, ранковий туалет	6.30–7.30
У дитячому садку	
Ранкова зустріч дітей, ігри, самостійна діяльність за вибором дітей, індивідуальні заняття, гімнастика	7.30–8.30
Підготовка до сніданку, сніданок	8.30–9.00 (9.30)
Ігри, підготовка до занять, колективні та індивідуальні заняття	9.00–10.30 (9.30–11.00)
Підготовка до прогулянки, прогулянка	10.30 (11.00) – 12.30
Повернення з прогулянки, підготовка до обіду, обід	12.30–13.20
Підготовка до сну, сон	13.20–15.20
Поступовий підйом, оздоровчі процедури	15.20–15.50
Полуденок, ігри, самостійна діяльність за вибором дітей, індивідуальні та спільні заняття	15.50–16.40
Підготовка до прогулянки, прогулянка	16.40–18.10
Повернення з прогулянки, вечера, ігри, самостійна діяльність за вибором дітей	18.10–18.45
Повернення дітей додому, бесіди з батьками	18.45–19.00
Вдома	
Прогулянка з батьками	19.00–20.15
Спокійні ігри, гігієнічні процедури	20.15–20.45
Укладання в ліжку, колискова мами, нічний сон	20.45–6.30 (7.30)

Примітка. У холодний період року ранковий прийом проводиться на майданчику за сприятливої погоди, у теплий період року – щоденно.

*ОРІЄНТОВНИЙ РОЗПОДІЛ ЧАСУ НА ПРОЦЕСИ
ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ШОСТОГО (СЬОМОГО) РОКУ ЖИТТЯ
ВДОМА (У ВИХІДНІ ТА СВЯТКОВІ ДНІ)*

Процеси	Години доби
Підйом, ранковий туалет, гімнастика разом з батьками	8.00–8.30
Ігри, підготовка до сніданку	8.30–9.00
Сніданок	9.00–9.30
Ігри, слухання творів художньої літератури, творча, пізнавальна діяльність	9.30–10.30
Підготовка до прогулянки, прогулянка, повернення з прогулянки	10.30–12.30
Ігри, підготовка до обіду, обід	12.30–13.00
Підготовка до сну, сон	13.00–15.00
Підйом, оздоровчі процедури	15.00–15.30
Полуденок	15.30–16.00
Ігри, самостійні заняття	16.00–17.00
Підготовка до прогулянки, прогулянка, повернення з прогулянки	17.00–19.00
Вечеря	19.00–19.30
Спокійні ігри з рідними, слухання казки, перегляд дитячої телесеріалу, гігієнічні процедури	19.30–20.30
Укладання в ліжку, колискова мами, нічний сон	20.30–8.00 (7.30)